

Markkinoiden lumous – yksittäisistä ideoista vallitsevaksi katsannoksi

Löppönen, Paavo (2017). Vapauden markkinat. Uusliberalismin kertomus. Vastapaino. 212 s.

UUSLIBERALISMIN KÄSITETTÄ on käytetty värikkäästi useissa eri yhteyksissä. Määritelmien moninaisuuden vuoksi käsitettä on arvosteltu epämääräisyydestä ja siitä, että sen alle ei muodostu mitään yhtenäistä liikettä.

Suomen Akatemian entinen arviointi- ja kehittämisjohtaja Paavo Löppönen kuitenkin käsittelee kattavassa esseessään uusliberalismia lähtökohtaisesti poliittisena ideologiana, eli poliittisena doktriinina ja liikkeenä, joka on määrätietoisien toiminnan tulosta. Hän jäljittää ideologian syntyä, kehitystä ja organisoitumista maailmanlaajuisiksi ajatuskollektiiviksi. Sen keskeiset uskonkappaleet markkinoiden vapaudesta, individualismista, kilpailusta ja minimivaltiosta, eli valtion sääntelyn purkamisesta, ovat saaneet merkittävän aseman monien anglosaksisten sekä eurooppalaisten valtioiden talous- ja yhteiskuntapolitiikassa.

Kansainväliseen historialliseen tutkimukseen nojaten kirjoittaja asettaa uusliberalismin kertomuksen lähtökohdaksi maailmansotien välisen Wienin, joka yhdistää ideologian synnyn keskeisiä intellektuelleja Friedrich von Hayekia, Ludwig von Misesia ja Karl Popperia. Näiden keskushenkilöiden ydinajatuksia keskustelutetaan

muiden samaan aikaan vaikuttaneiden mutta hyvin erilaisia talousteoreettisia näkemyksiä esittäneiden akateemikkojen, kuten Karl Polanyin ja John Maynard Keynesin, kanssa. Myös 1700-luvun skottivalistuksen klassikon Adam Smithin ja uusliberalismin välistä yhteyttä ruoditaan, sillä Löppösen mukaan Hayek ja kumppanit ovat poimineet Smithin ajattelusta omiin tarkoituseriinsä sopivat historialliset rakennusaineet ja jättäneet huomiotta tämän jopa egalitaristisia piirteitä omaavan moraaliteorian.

THINK THANKIEN LUVATTU AIKA

Kirjan mielenkiintoisinta antia on historiallinen kuvaus liikkeen järjestäytymisestä ja laajenemisesta maailmanlaajuisiksi verkostoksi. Sen pääideologin Hayekin pyrkimyksenä oli sotien jälkeen muodostaa organisaatio, joka taistelsi vasemmistolaisia ja ”väärää” liberaaleja ajatuksia vastaan.

Ideat aktualisoituivat vuonna 1947 Sveitsin pienessä vuoristokylässä pidetyssä kokouksessa, jossa luotiin samaisen kylän nimeä kantava yhteisö *Mont Pèler Society* (MPS). Yhteisöstä tuli uusliberalismin organisatorinen keskus, joka toimii edelleen.

Ideologian leviämislle merkittäväksi oivallukseksi määrittyi lukuisten ajatushautomoiden, *think thankien*, perustaminen. Niiden tehtävänä oli levittää, kouluttaa ja lobata ideoita taloudellisille ja poliittisille toimijoille mediaa unohtamatta. Suomessa ajatuspajoja on Löppösen mukaan kolme: Chydenius-säätiö, Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) ja Libera-säätiö.

UUSLIBERALISMIN LÄPIMURTO

Toisen maailmansodan jälkeen Hayekin ajatukset saivat jalansijaa Yhdysvalloissa Chicagon yliopistossa, josta myöhemmin muotoutui Hayekin suosikin Milton Friedmanin johdolla Chicagon taloustieteellinen koulukunta. Friedman kehitti uusliberalismin oppeja eteenpäin ja oli aktiivisena yhteiskunnallisena vaikuttajana keskeisessä roolissa ideologian leviämisessä. Löppönen kuvaa Chicagon koulukunnan eri ekonomistien

UUSLIBERALISMIN SOSIOEKONOMISISTA SEURAUKSISTA MAALAUTUU SYNKKÄ KUVA.

teoretisointeja ja yhdistää ne Yhdysvaltain ja Englannin politiikkaan 1950-luvulta eteenpäin aina Reaganin ja Thatcherin valtaannousuun, uusliberalismin todelliseen läpimurtoon.

Neuvostoblokin hajoaminen mahdollisti globaalin kilpailukykyretoriikan ja inhimillisen pääomaan maksimointiin pyrkivän *Homo Economicuksen*, sisäisen yrittäjyyden idealin, leviämisen uusille alueille. Nykyään voidaankin havaita monien uusliberaalin ideologian piirteiden vakiintuneen määrittäväksi osaksi niin suomalaista poliittista retoriikkaa – esimerkiksi käy julkisen sektorin kaventaminen ja avaaminen kilpailulle sekä sääntelyn vähentäminen eli ”normienpurkutalkoot” – kuin ihmisten arkielämää. Sitä kuvaa markkinoiden ja työelämän ennustamattomien muutosten vaatima, identiteetiltään joustava, itseään jatkuvasti kehittävä ja toimintansa riskit kantava yksilö.

KANSALAISTEN RAPAUTUVA LUOTTAMUS

Analysoidessaan uusliberalismia ideologiana Löppönen ei yritäkään jäädä neutraalin kuvailijan rooliin vaan tuo useassa kohtaa esiin oman kriittisen kantansa. Etenkin ideologian filosofisia pe-

rustoja tarkastellessaan hän osoittaa uusliberalismin sisäisiä epäjohdonmukaisuuksia erityisesti sen ontossa moraalifilosofiassa. Hayekin markkinoiden omalakiseseen toimintaan perustuvan rajoitetun demokratiakäsityksen esseisti hylkää demokratiaa ja demokraattista kansalaisuutta tukahduttavana. Lisäksi uusliberalismin sosioekonomisista seurauksista maalautuu synkkä kuva: työttömyyden ja eriarvoisuuden kasvu, finanssikriisit sekä hallitusten poliittisen ohjauksyvyn kaventuminen, joka on osaltaan vaikuttanut kansalaisten luottamukseen perinteistä puoluepolitiikkaa kohtaan ja populististen liikkeiden suosion kasvuun.

Löppönen on varsin pessimistinen sen suhteen, että uusliberaalit kehittäisivät oppejaan niiden toteuttamisesta koituvien seurausten perusteella. Hänen mukaansa kyse on sokeasta uskosta markkinoiden kaikkivoipaisuuteen ja siihen että vapaat markkinat korjaavat aiheuttamansa ongelmat.

Siksi hän peräänkuuluttaa vaihtoehdoisen, demokratiaa ja sosiaalista tasa-arvoa edistävän ohjelman määrittämistä ja ehdottaa sen suuntaviivoiksi kolmea perusteesiä Pierre Rosanvallonin ja Axel Honnethin ajatuksiin nojautuen. Ne ovat ihmisten ainutlaatuisuuden tunnustaminen, kansalais-

ten vastavuoroisuus ja yhteiseen hyvään perustuva kansalaisuus. Vaihtoehtoisen ohjelman kuvausta ja sen toimeenpanon edellytysten pohdintaa olisin mielelläni lukenut enemmänkin, nyt ne jäävät loppukaneetin tasolle.

Kokonaisuuudessaan Paavo Löppösen esse on varsin mielenkiintoinen selvitys uusliberalismin syntyhistoriasta ja siihen kiinteästi liittyvien teoreetikoiden keskeisistä ajatuksista. Suomenkielisenä teos toimii ansiokkaana johdatuksena erityisesti uusliberalismia mutta myös laajemmin talouden ja politiikan välistä suhdetta koskeviin keskusteluihin, joihin kirjoittaja tarjoaa painokkaita näkökulmia.

TUOMAS TERVASMÄKI
KM, väitöskirjatutkija
Kasvatustieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto